

Anne ile Fahişe. Kadın Cinayetlerinin Ruhsal Kökeni

Bella Habip

İstanbul Sözleşmesinin kimi çevrelerce sorgulandığı geçtiğimiz günlerde, kadınların fiziki ve ruhsal şiddete karşı koruma altına alınması yeniden konuşulur hatta sorgulanır oldu. Kadına yönelik şiddetin siyasi, hukuki, sosyolojik ve psikolojik boyutları yeniden gündeme gelirken fiziki ya da psikolojik şiddete başvuran erkeklerin ruhsallığındaki kimi patolojik unsurlar arka planda kaldı. Toplumdan topluma farklılık gösterse de, demokrasi ve insan hakları alanında en gelişmiş toplumlarda bile sıkça karşılaşılan erkek şiddetinin kökenlerinin sadece sosyolojik yapıyla ilgisi olmadığına da tanıklık ediyoruz. Örneğin Avrupa Birliği içinde kadın cinayetlerinde 2019 yılında Fransa'da 149 kadın yakın çevresindeki erkekler tarafından öldürülmüş. Tabii bu rakam Türkiye'deki rakamların çok gerisinde olmasına rağmen yine de alarm veriyor. Medeniyet araç gereçleriyle, hukukla, toplumsal cinsiyetin hakkaniyetle uygulanmasıyla denetlenebilen ama yine de önu kesilemeyen bir olguyla karşı karşıyayız.

Dikkati çeken bir diğer husus da kadınların özgürleşmeleri, erkeklerle aynı meslek gruplarında yer almaları hatta onlarla rekabet edecek konuma gelmeleri ve toplum içinde görünür olmaları, erkekler tarafından fiziksel ve ruhsal açıdan şiddete maruz kalmalarına engel olmuyor, hatta bu sahip oldukları kazanımların onları kırılğanlaştırdığı bile söylenebilir. O zaman kadın özgürleşmesinin erkek ruhsallığı üzerindeki olumsuz bir etkisinden söz etmek mümkün müdür? Unutmayalım ki kadın cinayetlerinin önemli bir kısmı kadın boşanmaya kalkınca, hatta sadece kendi taleplerini dile getirmeye başlayınca patlak veriyor. Erkeklerde kıskançlık, nefret, haset ve dizginlenemeyen yıkıcı bir narsisizm ön plana çıkıyor. Erkek birden her şeye muktedir bir tavır içinde saldırganlığa başvuruyor.

Bu makalenin hedefi kadına yönelik nefreti, kadını yer yer Anne ya da Fahişe olarak, yer yer de Cadı ya da Büyücü olarak konumlandırın zihniyetin kökenlerini psikanalizin bulguları ışığında incelemektir. Bu zihniyet kadını bir yandan Anne konumuna sıkıştırarak onu cinsiyetsizleştirmekte, ya da cinselliğini metalaştırarak onu değersizleştirmektedir. Olağanüstü güçler atfederek onu Büyücü konumuna sokan, ya da olağanüstü ama kötücül özellikler atfetmek yine aynı zihniyetin bir diğer ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kutuplaştırıcı imgelerin kadının fiziki, sosyal ve ruhsal gerçekliğinden kat be kat uzakta olduğu, yani hayali olduğu gerçekliği gözümüze çarpar.

Bu tuhaf imgeler nasıl ortaya çıkıyor? Nasıl gerçekliğe taşınıp değer kazanıyor? Küçük çocuğun zihninde filizlenen, fallik söylemlerle güç kazanan bu hayali temsiller konusunda psikanaliz ne diyor? Örneğin bir genç kız ergenlik döneminde ailesine karşı cephe alıp dışarıda yeni yatırım nesnelere aramaya koyulduğunda, -ki bu kişiliğinin gelişiminde önemlidir- "O..mu olucan?" türünden tepkilerle karşılaşır. Ya da boşanmış ve kendisine yeni bir hayat arkadaşı arayan bir kadının tutumu kimi çevrelerde örtülü olarak küçümsenir, kimisinde ise ayıplanır hatta yine aynı sıfatla etiketlenir. Boşanmış ya da eşi vefat etmiş olsun dul kadının, yeni bir partnere sahip olma süreci ergen genç kızın evinden dışarı çıkma çabalarına benzer. Çünkü her iki durumda da bir "dışarı çıkma" durumu vardır. Bu "dışarı çıkma" mefhumu kadının cinselliğini kontrol etme ve denetleme süreçlerini harekete geçirir ve "namus" kavramı altında kodlanır, kurumsallaşır. Psikanaliz bu konuda, kadının bu arkaik yapılar içinde sıkıştırılmasının ruhsal temelleri konusunda söyleyecekleri var mıdır? Keza kadının hem ruhsal hem de sosyal açıdan özgürleşmesi ve gerçek bir temsilini kazandırması konusunda önerileri var mıdır?

Öncelikle Freud'un metinlerine bakarsak, çocuk açısından ilk kadın temsilinin, öncelikle anne bakımının etrafında şekillendiğini görürüz. Bebeğin emzirilme döneminden başlayan bu bakım Freud'a göre libidonun, yani yaşam enerjisinin çalışmasına destek sağlar. Bebeğin beslenme yoluyla, özellikle emzirmeyle hayata tutunmasından destek alan libido, erişkin hayatımızdaki her sabah güne başlarken hissettiğimiz heves, yönelim, motivasyonun kaynağıdır. Anne ile kurulan beslenme temelli ilk bağın haz temelli bir bağ olduğunu ileri süren Freud, tüm bedendeki haz odaklarını, ağızdan başlayarak incelemeye koyulur. Bebeğin daha sonra çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişiminde rol oynayacak haz merkezleri Haz ilkesi başlığı altında bir kuramlaştırmaya doğru gidecektir. Şöyle ki başlangıçtaki bu oral, sonra anal, fallik ve genital bölgeler, yani haz merkezleri, ilerideki cinsel ve ruhsal yaşama yön verecek, haz arayışının temelini oluşturacaktır. Haz ilkesine paralel olarak zamanla bebeğin gelişim sürecinde doğal olarak karşılaşılabileceği kimi engellenmeler, hoşnutsuzluklar da devreye girince, Gerçeklik ilkesi de devreye girecektir. Haz ilkesi ile hazzsızlık kaynağı olan gerçeklik ilkesinin arasındaki gerilimin adına da büyümedir diyebiliriz.

Anne çocuk bağındaki bu yoğun, karmaşık ve tutkulu ilişkinin üzerindeki sır perdesi Freud'un girişimiyle aralanır. Bebeğin daha sonra da çocuğun cinsel ama aynı zamanda ruhsal gelişimini ele aldığı *Cinsellik Üzerine 3 Deneme (1905)* adlı kitabı zamanında epey skandal yaratmış anne ile çocuğun arasındaki ilişkinin görünürdeki masumiyetini sarsmıştır. Freud bu kitapta emzirmenin bebek açısından sadece beslenmeye yönelik değil ama aynı zamanda, hatta daha çok haz veren bir etkinlik olduğunu ileri sürmüştür. Annenin de verdiği bakım, sevgiyle verdiği bakım da masum değildir Freud'a göre: sevgi dokunuşları ve sözleriyle de anne baştan çıkarıcıdır. Her iki cinsiyet için de annenin başat bir önemi vardır ve ilerideki her türlü aşk ilişkisinin, sevgi nesnelere prototipi anne ile kurulan ilk ilişkidir. Freud, lafını hiç sakınmaz: "anne ile kurulan ilişki erotik bir ilişkidir" der. Çağdaş psikanalistler bu ilişkinin anne cephesine de bakmayı ihmal etmemişler, annenin de emzirme döneminde yaşadığı erotizmi de incelemişler ve bu erotizmin patolojik unsurları gözlerinden kaçmamıştır.

Peki, neden haz alma, almama, erotizm bu kadar önemli? Çünkü Freud'un kuramında hazzsızlık, engellenme nevrozların temel kaynağı. Bu kuramda haz alma ve hazzsızlıktan yani acıdan kaçınma tüm erişkin yaşamımızı etkisi altına alan bir gerçek. Nevrozları bir medeniyet hastalığı (1926) olarak kurgulayan Freud, küçük insanın gelişimindeki yaşadığı kimi hoşnutsuzlukların, engellenme ve özellikle travmaların ruhsallık üzerinde bir iz bıraktığını ve bu izlerin unutmakla da silinmeyeceğini, bilinçdışında, rüyalarda aktif olduğunu, yaşamın her hangi bir döneminde, özellikle de hazırlıksız olduğumuz bir dönemde farklı bir biçimde yeniden ortaya çıktıklarını ileri sürmüş ve klinik örneklerle de göstermiştir. Başta W. R. Bion olmak üzere çağdaş psikanalistler daha da ileri giderek ilk çocukluk döneminin sadece ruhsallığı değil aynı zamanda düşünme yetilerimizi de şekillendirdiğini ileri sürmüşlerdir.

Tekrar anne çocuk ilişkisine, Freud'un betimlediği erotik çifte dönecek olursak bu ilişkinin böyle devam etmesi tabii imkânsız. Anne ile çocuğun arasına başta baba olmak üzere ailenin varsa diğer fertleri girecek, tedricen anne de bebeği üzerinde olan yatırımını çekecektir. Bebek de kendi tarafından annedeki yatırım eksikliğini, ya da onun yokluğunu dönüştürecek yetilere sahip olacaktır. Örneğin onun yokluğunda onun hayalini kuracaktır. Ya da rüyasında meme emmeye devam edecektir, bebek gözlemlerinin bize gösterdiği gibi. Bebek Freud'un deyimiyle anneyi sanrısız olarak yaratacaktır. Bebeğin yaratıcılığının devreye girmesiyle bu beden bedene yaşanan erotizm hastalıklı olmaktan, hatta ensestsi olmaktan çıkacak geçmişte kalan bir aşk acısı haline gelecektir. Evet, anne bebeğin ilk aşkıdır kelimenin tam anlamıyla. Ama imkânsız aşk olarak kalmaya mahkûmdur, zira ensest engeline takılır. Bu aşk ensest engeline takılmadığı zaman patolojik bir hal alır ve sınır kavramı, neyin mümkün neyin

imkânsız olduğu konusu simgeleştirilemez, yani kişi onu anlam dünyasına katamaz. Kadın cinayetlerinde en önemli unsurun burada yattığını düşünüyorum. “Hayır” sözcüğünü, “imkânsız” sözcüğünü simgesel boyuta yani anlam boyutuna katamamış kişilerin cinayetleridir burada söz konusu olan. Bir diğer özellikleri de Öteki mefhumunu, Başka mefhumunu simgesel dünyalarına katmamış olmalarıdır.

Peki, çocuk hayır sözcüğünü nasıl simgeleştirir? Çocukta akıl çağı dediğimiz dönem nasıl çalışmaya koyulur? Anne-çocuk ilişkisindeki haz ilkesiyle güdümlü bu tutkulu ve karmaşık alışveriş nasıl evrilir, nasıl dönüşür? Freud bu sorulara daha çok çocuk açısından yanıt verse de annenin ve daha sonra da Oidipus karmaşası ile özellikle babanın etkisini vurgulamıştır. Yapıtına damga vuran Oidipus karmaşası erkek çocuk için dönüm noktasıdır.

Nedir Oidipus karmaşası? Her iki cinsiyetten çocuğun anneye tümüyle sahip olamayacağını çocuk tarafından anlaşılıp içselleştirilmesidir. Bu çocuk için dramatiktir ve kız ve erkek çocuğunda farklı tezahür eder. Dramatik olması erkek çocuk açısından sadece annesine karşı beslediği ensestesi eğilimlerinden vazgeçmesi değil, babanın onu kastrasyonla tehdit ettiğini düşünmesi, yani bunu hayal etmesi ve bu hayale içten inanmasıdır. Bir diğer deyişle korku ve tehdit duygularıyla erkek çocuk anneden uzaklaşır ama rakibi olan babaya, ya da onu temsil eden herkese ve her şeye düşmanlık besler. Bu annenin profesyonel hayatı da olur, vaktini harcadığı ve zevk aldığı bir etkinlik de olabilir. Ayrıca anneye karşı da düşmanlık beslemeye başlar. Çünkü anne *başkalaşmıştır*, eskisi gibi değildir. Fahişe burada devreye girer. Annenin başkalaşması mefhumunu Freud “Aşkın Psikolojisi” adlı kitabındaki makalelerle mercek altına alır. Amacı erkeğin cinsel hayatındaki zorluklara ışık tutmak ve cinsel iktidarsızlığın tedavisini sağlamaktır. 1910 yılında kaleme aldığı “Erkeğin Nesne Seçiminde Bir Özellik” adlı makalesinde Freud tedavisi altında olan erkeklerin dillendirdiklerinden yola çıkarak, iki türlü sıra dışı âşık olma koşulunu betimler. Birincisi âşık erkek sürekli mağdur üçüncü konumdadır. Sevdiği kadının yanında bir erkek vardır, koca, sevgili vb. Bu da cinsel birlikteliğe bir engel oluşturur. Yani sevdiği, değer verdiği ve yücelttiği kadınla cinsel ilişki imkânsızdır. Diğer koşul ise kimi erkeklerin cinsel doyuma ulaşmalarının koşulunun kadını değersiz, ahlaki açıdan düşük olarak görmeleridir. Fahişe imgesi ile yüceltilen ama ulaşılamayan kadın imgesi kol koladır. Bir diğer deyişle cinsel ilişkiye girilemeyen anne imgesi ile ahlaki açıdan düşük diye değerlendirilen kadınlarla mümkün olan cinsel ilişki paralellik göstermektedir. Her ikisi de anne ile ilişkilidir. Annenin çocukla ensest yaşağını uygulayıp ondan bir başkasıyla cinsel alışverişte bulunmasını kendisine yapılan bir ihanet olarak yaşayan çocuğun hiddetine vurgu yapan Freud anneyi fahişeye dönüştürmesinin ruhsal zeminini ortaya koyar. Tabii çocuk bu imgeyi bastırır ve bilinçdışına atar. Anne ile fahişe imgesi böylece bölünmüş olarak kalır. Amaç annedeki kadın cinselliğini, ya da çağdaş psikanalizin deyimiyile söyleyelim *Kadınsı*’yı görmemektir. Bu çocuğu yaralar. Cinsel iktidarsızlık yaşayan erkeklerin zihinlerindeki kadın ya Anne ya da Fahişe’dir. Anne ideal bir kadın olarak cinsiyetsizdir. Freud çarpıcı bir şekilde bu erkeklerin arzu ettikleri zaman sevemediklerini, sevdikleri zaman da arzu etmediklerini söylerken bilinçli yaşamda bu iki imgenin bölünmüş olduğunu ama bilinçdışında bu iki imgenin birleşik olarak varlığını devam ettirdiğini vurgular. Kimi dehşet verici ensest rüyaları bunun bir kanıtıdır.

Anne ile Fahişe imgesi tüm kültürlerin anlayış ve pratiklerine sızmıştır. Bu genel anlayışın bilinçdışı temellerini ortaya koyan Freud aynı zamanda kadınların nasıl kendileri için değil de temsil ettikleri imgeler üzerinden sevidiklerini ve kabul edildiklerini gözler önüne sermiştir. Erkeklerin Oidipus şemasına sadık kalarak tekrarladıkları bu senaryoda kadının kendisi yoktur, imgeleri vardır.

Oidipus şemasından hareket eden Freud'dan farklı olarak M. Klein farklı bir imgeyi, cadı imgesini ileri sürer. Çocukların psikanalizindeki resim, oyun, ifadelerden yola çıkan Klein'in bulguları arkaik bir bilinçdışına işaret etmektedir. Oidipus öncesi çağla, yani beş yaşından küçük çocukların hatta bebeklerin ruhsallığını da incelemeye koyulan Klein Freud'dan farklı olarak erken Oidipus kavramını ortaya atar. Nedir erken Oidipus? Ve beraberindeki arkaik bilinçdışı nedir ve neye tekabül eder?

Küçük çocuklarla çalışmalarından geliştirdiği "Oyun Tekniği" ile Klein her iki cinsiyette de Oidipus karmaşasının yaşamın ilk yılında ortaya çıktığını ve geliştiğini öne sürer. Klinik öykülerinde çocukların sergilediği düşlemsel dünya ürkütücüdür. Çocuk nesnelere parçalayan, onları yiyip yutan canavarları resmederek emzirilme çağının vampirvari dürtülerini ifade etmektedir. Çocuğun meme ile kurduğu ilk ilişki ile şekillenen bu ürkütücü dünyada Anne başordedir ama burada da anne iki tanedir, biri kötü, intikamcı ve zalim diğeri ise iyi, verici ve sevgi doludur. Birinde Anne masallardaki Cadı'yı temsil ederken diğeri yüceltilerek bir tür Büyücü ya da Kâhin'i temsil etmektedir. Bu ikiye bölünmüş anne imagosu bebeğin zihnindeki kaosa verdiği ilk yanıtıdır ve bir örgütlenmeye işaret eder. Bebekliğin ve çocukluğun ilk kaygılarını ölüm dürtüsünün ışığında ele alan Klein, bu kaygıların ilk adresinin anne ve onun memesi olduğunu altını çizer. Bebek bu kaygıları taşıyamaz ve yansıtmacı özdeşleşim yoluyla onlardan kurtulacaktır. Yani anneye ve onun memesine yansıttığı nesnelere ki bu nesnelere ruhsal içerikli duyu ve duyumlardır, daha sonra tedricen özdeşleşim kuracak yani onları annesi ile kurduğu ilişkide tanıyacak, anlayacak ve simgeleştirecektir. Şizo-paranoid diye adlandırdığı bu ilk evrede, yani takriben ilk altı ay boyunca bebeğin dünyası oral sadizmle şekillenmiştir. Bu sadizmi anal ve üretral dürtüler de takip edecektir. İrin ve dışkıyla anne bedenini hedef alan saldırılarda bebeğin memeden sonraki hedefi anne karnı ve ihtiva ettikleridir. Bebek bu saldırılarda annenin bedeninin içinde kaygısını dindirecek iyi bir nesne bulmak ya da kötü nesneyi yok etmeyi hedeflemektedir. Annenin bedeninin içinde dışkılar, rakip çocuklar ve babanın penisi olduğunu düşlemleyen bebek ilkel bir ebeveyn kavrayışına sahiptir. Bu ebeveynler daimi olarak cinsel ilişkide olup bütünleşik bir yapıya sahiptir. Anne ve baba ayrı değildir. Kişiler ayrı ve bir bütün olarak temsil edilemezler zira anne henüz bütünsel bir yapıya sahip değildir. Bütün bir kişi değildir. Kısmi nesnelere oluşan, kimi zaman iyi kimi zaman kötü bir varlıktır. Bu kimi zaman iyi kimi zaman kötü varlığın aynı kişi olduğunu anlamak ve yapılan saldırıların aynı kişiye yönelmiş olduğunu anlamak çocuk için yeni bir döneme, Klein'in deyimiyle yeni bir konuma işaret eder. Bu da depresif konumdur. Şizo-paranoid konumda nesnelere parça parça ve bölünmüş olarak deneyimleyen bebek anneyi bir bütün olarak algılamaya başlar. Bu algılayış biçimi annenin tam ve eksiksiz olduğu anlamına gelmez, sadece annenin tek bir kişi olduğu anlayışı, ona karşı gerçekleştirilen saldırıların o kişiyi yok edebileceği düşüncesi bebeği farklı bir kaygıya, nesne için duyduğu bir kaygıya doğru, onu kaybedebileceğine dair duyduğu derin bir kaygıya doğru yöneltir. Acımasızlığın hâkim olduğu şizo-paranoid konumdan nesne için tasalanan bir konuma, yani depresif konuma geçen bebeğin gerçeklikle kurduğu ilişki de değişir. Hayali düşmanlarla çevrili imgesel bir dünyadan gerçekliğe adım atan bebeğin dünyasındaki anne de artık başkalaşır. Bu başkalaşma, annenin ötekiliğini, kendisinden farklı bir bedene ve ruhsallığa sahip bir öteki olarak, başka biri olarak anneyi tanımmasının ilk adımıdır.

Çocuğun ruhsal gelişiminde annesine bilinçsizce atfettiği imgeleri incelerken, başta da zikrettiğimiz gibi bu imgeler sadece bebeğin sonra da çocuğun zihninde öyle kalmıyor. Erişkin hayatımıza, kültürün kendisine de taşınıyor. Kadın özgürleştikçe, yani sadece anne olarak değil bir kadın olarak da kimliğini ve seçimlerini serbestçe ortaya koyunca, buna karşı hazırlıklı olmayan erkeklerin, yani Anne ya da Fahişe şemasına sadık kalan erkeklerin tepkisi çeşitli şekillerde tezahür edecektir. Cinsel iktidarsızlık bu tezahürlerin nevrotik boyutudur: cinsel

dürtülerin bastırılmasıyla saldırganlık dürtüleri de kişinin kendisine yönelir. Oysa diğer şemada, cinayete kadar varan şemada, saldırganlık cinsel dürtülerden ayrışır ve tek başına hedefini gerçekleştirir. Genel olarak saldırganlık dürtülerin bir kapsayan arayışıdır ve ötekini kollamaz. Bu durumda kapsayan kadın olmak zorundadır. Saldırgan kişinin varlığı, saldırı anında tümüyle dürtüseldir ve birden Gerçek olan kadının varlığını kendi varlığına bir tehdit olarak algılamaktadır. Tabii bu şemayı her vakada ayrıntısıyla incelemek biz klinisyenlerin görevidir.

Kadına karşı beslenen nefret, korku ve kaygı, varlığının inkârı vb tutumları engellemek, dönüştürmek konusunda psikanalizin somut önerileri neler olabilir? Psikanalizin düşünce ve pratiğini kamusal alan içinde var etmek başta Freud olmak üzere birçok psikanalistin hayaliydi. Freud psikanaliz tedavisinin daha geniş kitleler tarafından da ulaşılabilir olacağını öngörmüştü. Sağlık sigortalarının psikanalizi ya da psikanalizden esinlenmiş terapileri karşılması Avrupa'nın birçok ülkesinde uzun zamandır gerçekleşmiş oldu. Keza M. Klein çocuklara uygulanacak profilaktik bir psikanalizin, ileriye yönelik koruyucu bir psikanalizin gelecekteki erişkinin ruh sağlığını güvence altına alacağını söylemişti. Bu da farklı biçimlerde gerçekleşti ve psikanalizden esinlenen danışmanlık yöntemlerinin, psikanalitik bilginin yaygınlaşması ile çocuğun ruh sağlığında alarm veren kimi işaretler çok erken dönemlerde tanidik hale geldi. F. Dolto'nun çocuklar ve ebeveynlerle yaptığı çalışmalarla üzerinde durulmayan enest yasağının çocuklara açıkça söylenmesi mefhumu geliştirdi, ebeveynlerin bu konuda bilinçlenmeleri yaygınlaştı.

Aynı doğrultuda kadın cinayetlerini de önleme ve geniş kitleleri bilgilendirme konusunda psikanalizden nasıl yararlanılabilir? İki farklı boyuttan söz edilebilir. Birinci boyut en acil olanıdır ve şiddete maruz kalmış kadınların tekrar şiddet sarmalına kapılmamaları için sağlanacak ruh sağlığı hizmetidir. Tekrarlama şiddet sorunsalının en belirgin özelliğidir ve şiddete uğrayan kadının her koşulda sevilme ve kabul görme arayışının kör noktasıdır. Şiddete uğrayan kadınların çoğu bu şiddeti utanç ve suçluluk boyutunda yaşadıkları için inkâr etmeye meyillidirler; dolayısıyla şiddetin döngüsü tüm hızıyla devam eder. Travmanın kaderinin kendisini yinelemek olduğu prensibinden hareket edersek bu döngüyü durdurmak da dış güçlerin, yani ruh sağaltıcılarının travmayı kapsayıp onu dönüştürmesidir.

İkinci boyut ise ileriye yönelik koruyucu bir işleve sahiptir. Bu da aile ve okulda kız ve erkek çocuğuna verilen eğitimde şiddeti, cinselliği ve toplumsal cinsiyeti insancıl hale dönüştürmenin pratiklerini hayata geçirmekten geçer. Amaç çocukluk acımasızlığını bir öteki için tasalanma biçimine dönüştürmenin yöntemlerinin örgün eğitimde kalıcı olarak yer almasıdır.

Birinci boyutu yani şiddete uğrayıp sığınma evlerine başvuran kadınları kriz halinde ruhsal açıdan kapsamanın zorluğu tartışılmaz. Burada klasik görüşme tekniklerinde uygulanan teke tek görüşmelerin çok az bir kesimde faydalı olacağı kanaatindeyim. Nedeni ise travma sorunsalının başvuran kişiyi yoğun bir yansıtmacı özdeşleşim hareketi içinde yaşantısını karşısındakine boşaltacağı gerçeğidir. Aktarım ilişkisinde şiddete uğrayan kadın onunla yakından ilgilenen psikolog ya da terapistine karşı şizo-paranoid döneme mahsus duygu ve duygulanımlar besleyecektir. Yani onu ya yüceltecek ya da ona karşı derin bir kaygı besleyecektir. Bütün bunlar da çok hızlı ve bilinçsiz bir şekilde gelişecektir. Bu yoğun aktarımı kapsayabilmenin en etkin yolu bireysel görüşmelerden çok, içinde en az 2 terapistin olduğu bir grup ortamı içinde çalışmak simgeleştirme süreçlerini işlemek için iyi bir başlangıç sayılır. Grup çalışmasının sağlayacağı en önemli husus şiddete maruz kalmış kadının kendisi gibi

şiddete uğramış kadınlarla yaşantısını gerçeklik boyutuna taşıması, bir anlamda bunu tescillemesidir. Oysa ilk terapötik girişim bireysel olduğu takdirde aktarımsal boyutu ön plana çıkacak ve savunma mekanizmaları yaşanan travmanın tekrarlayıcılığını harekete geçirecektir. Bu da çalışmanın erken bir şekilde sonlanmasına yol açabilecektir. Bireysel çalışma daha ileri bir dönemde göz önünde bulundurulmalıdır.

Grup çalışması nasıl olmalıdır? Yine aktarımın şiddeti göz önünde bulundurulursa, yapılacak müdahaleler içinde mümkün mertebe yaşantıların dillendirilmesinin yanı sıra, her kadının kendine ait bir proje geliştirmesi travmayı dönüştürmenin en etkin yollarından biridir. Grup yaşantısının travmayı tekrarlayıcı aktarımsal öğelerden uzak tutması önemlidir. Projenin kendisi ne kadar basit olursa olsun bu geçiş dönemindeki kadının geleceğe yönelik bir yatırımdır ve yaşam dürtülerini besler. Grup çalışmasının bir diğer özelliği de bireyin temel narsisizmini güven sağlayarak onarıcı olmasıdır. Bir öteki üzerinden kendi ruhsallığını incelemeye başlayan bu sürecin içselleştirilmesiyle iç dünyanın korkutuculuğu bir nebze hafifler. Daha ilerideki muhtemel bireysel bir çalışmaya sağlam bir zemin hazırlar.

Bir diğer önemli husus da bu çalışmayı yürüten terapistlerin grup içinde yaşadıklarını süpervize ettirmeleri ortaya çıkan malzemeyi daha anlaşılır kılmalarının bir koşuludur. Unutmayalım yoğun aktarım süreçleri paralel süreçleri de harekete geçirirler; grup içinde dillendirilen ve simgeleşmeyen her ruhsal öteberi terapistin ruhsallığında bir kör nokta olarak kalınca çalışmanın içinde olumsuz süreçleri harekete geçirecektir. Paralel süreçler klasik olarak analist-analizan ilişkisindeki bir sürecin, simgeleşmemiş bir sürecin, süpervizyon sürecinde tekrarlanmasıdır. Ruhsallığın böyle bir mekanizması, simgeleşene kadar tekrarlanmaya gereksinim duyması gibi bir mekanizması var. Bu süreçlerin kadın sığınma evlerindeki başvuru ve daha sonraki dönemlerde yoğun bir şekilde gerçekleşeceği kesindir zira travmanın etkisi kurumun kapsayabileceğinin çok ötesindedir. Ne de olsa unutmayalım sığınma evlerinin temel hedefi kadının sadece ruhsallığının kapsanması değildir, bir ruh sağlığı merkezinde olabileceği gibi.

Kadın cinayetlerini önleme ve geniş kitleleri bilgilendirme konusunda psikanalizin etkin olabileceği ikinci boyut da profilaktik yani ileriye yönelik koruyucu adımlardır.

Bunlardan ilki ilkökul öncesi eğitimde çocukların acımasızlığını baskılamadan, işleyerek dönüştürmenin yollarını geliştirmektir. 5 yaş öncesi çocukların yoğun dürtüselliğini kapsayacak ve çeşitli etkinliklerle simgeleştirecek etkinliklerde konuşmaya ve kendini ifade etmeye önemli ölçüde yer vermek bunlardan bir tanesidir. Unutmayalım ki yeterince konuşulmayan ve baskılanan her mesele şiddete ya da ruhsal ketlenmelere yol açacaktır.

Yine ilkökul öncesi çocukların bedenlerinden yola çıkarak beden gerçekliği ile toplumsal cinsiyet arasındaki kimi çelişki ve uyumsuzlukları anlatmak, göstermek; Anne-kadın imagolarını masallarla işlemek ama kısmen de olsa gerçek boyutlarıyla tanıştırmak. Kısmen diyorum zira çocuk gelişiminin evresine göre gerçekliği yorumlar. Anne ne zaman cadı olur, ne zaman peri olur konularını, bir diğer deyişle annemizden ne zaman korkarız, ne zaman ona hayran kalırız konularını, yani annenin gerçekliği ile çocuğun duygularını buluşturmak da eğitimin bir parçası olmalıdır. Keza baba kimdir? Masallardaki prensler ve krallarla evdeki babayı konuşmak da çocuğun ruhsal gerçekliğini işlemek açısından önemlidir. Eğitimde çocukların, korku, kaygı, endişe, sabırsızlık, neşe ve coşku gibi duygularını çalıştırmak ve bilinçdışını tanıdık hale getirmek çocuğu rahatlatan ve yaratıcılığına ve simgeleştirme süreçlerine ivme katan hareketler olacaktır. Duyguların eğitiminin en az fen, dil bilgisi, matematik kadar önemli olduğunu ve klasik eğitim sisteminde yer alması gerektiğini ileri

sürebiliriz. Eğitim süreçleri gerçeklik ilkesi içinde yer alır ama çocukların, özellikle ilkokul öncesi çocukların gerçeklikle kurdukları ilişki büyük ölçüde korku, kaygı ve suçluluk duygularıyla çevrilidir. Dolayısıyla bu duygular yokmuşçasına eğitim sürecine odaklanmak enerji israfı olur. Çocukların duygularına gösterilecek dikkat cinselliğin ve şiddetin patlak verdiği ergenlik döneminde de yoğunlaştırılmalı ve bu, eğitimin bir parçası olmalıdır.

Yine aynı profilaktik anlayışla anne-çocuk ilişkisine ilk elden tanık olan Aile Sağlık Merkezleri'nde daimi olarak erken çocukluk konusunda uzmanlaşmış psikologların olması aile içindeki şiddetin görünür olmasını sağlayacaktır. Hâlihazırdaki merkezlerde çocuğun ve ebeveynlerin aile hekimi tarafından izlenmesi salt bedensel düzeydedir ve özel alana tamamen kapalıdır. Örneğin bu merkezlerdeki görüşme odalarının açık olması da sadece özel hayata karşı değil iç dünyaya karşı bir özensizlik değil midir?

Kadın cinayetlerini önleme konusunda profilaktik boyut daha da uzayıp gider zira kültürle ve kültürdeki kadın erkek ilişkileri, aile biriminin toplumdaki yeri ile ve bu birimin içindeki ruhsal dinamiklerle ve Oidipus'un, yani ensest yasağının nasıl işler hale gelip gelmemesiyle, çağdaş üretim mekanizmalarıyla, çağdaş teknolojilerle de sıkı sıkıya bağlıdır. Bu yüzden bu konunun sürekli canlı tutulması önemlidir.

Kadının maruz kaldığı yabancılaştırıcı bilinçdışı imagoların ruhsal kökenlerini incelerken, çocukluk çağının dünyasının nasıl erişkin hayatımızda etkin olduğunu ve gerçeklik algımızı nasıl çarpıttığını gördük. Bu bilgilerin pratikte kullanılması ve yaygınlaşması kadın cinayetlerinin önünü kesmede önemli bir adım olabilir ve özellikle de kadınların bu imagolarla özdeşleşmemesi açısından elzemdir. Özdeşleşme derken bir annenin kendini salt bir anne olarak tanımlaması, ya da mahalle baskısı nedeniyle arzu ettiği ilişkilere girmemesi gibi yabancılaştırıcı edimlerden söz ediyorum. Kadınların kültürün onlara dayattığı imagolar içinden hareket etmesinin doğallığını sorgulamak sadece bilinçlenmek açısından değil kendi bilinçdışlarını keşfetmeleri açısından da önemlidir. Ki bu da bir diğer çalışmadır ve kadının özgürleşme yolundaki adımlardan bir diğeri olabilir.

KAYNAKÇA

- Freud, S. (1905). *Cinsellik Kuramı Üzerine 3 Deneme*, çev. E. Kapkın, Payel, 2006.
Freud, S. (1910). *Aşkın Psikolojisi*, çev. A. Can İdemem, Cem Yayınevi, 2018.
Klein, M. (1975). *Sevgi, Suçluluk, Onarım*. Kanat Yayınları, Ed. B. Habip, 2008.
Bion. W. R. (1961). "Toplulukların Dinamiği", *Bensizbiz. Topluluk Zihniyetinin Psikanalizi* içinde. Ed. B. Habip. İthaki, 2002.